

Virittäjän tuotot olivat vuonna 2009 ilman avustuksia yhteensä 24 282,25 euroa. Nämä tulot ovat kertyneet tilausmaksuista (24 031,00 euroa) ja sijoitusten tuotoista (251,25 euroa). Tieteellisten seuran valtuuskunta myönsi julkaisuavustusta 18 000,00 euroa sekä muita avustuksia (365,09 euroa). Yhteensä Virittäjän tulot olivat 42 647,34 euroa. Menoja kertyi 43 516,06 euroa. Suurimmat kulut aiheutuivat painatuksesta ja postituksesta (17 784,49 euroa), palkkoista, palkkioista ja korvauksista (sosiaalikuluneen 25 962,39 euroa). Virittäjän tulos vuodelta 2009 on siis 868,72 euroa alijäämäi-

nen. Seuran tuotot koostuivat pääosin jäsenmaksuista, jotka olivat 2 853,00 euroa. Seuran kulut olivat 2 123,29 euroa, ja ne koostuivat pääosin kirjanpidosta ja jäsenkokousten järjestämisestä. Kotikielen Seuran ja Virittäjän vuoden 2009 yhteinen tilinpäätös osoittaa tuottoja 52 692,01 euroa ja kuluja 52 090,18 euroa, joten ylijäämäksi muodostuu 601,83 euroa.

Helsingissä 24. helmikuuta 2010

RIITTA JUVONEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi
Kotikielen Seuran sihteeri

KIRJALLISUUTTA

Loppu-k:sta kosmogoniaan

Elina Palola: *Arkaismi, konteksti ja kirjuri. Sananloppuisen k:n merkintä Christfrid Gananderin kansanrunokokoelmassa.* Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 89. Oulu: Oulun yliopisto 2009. 294 s.
<http://herkules.oulu.fi/isbn9789514291180/>
ISBN 978-951-42-9117-3 (NID.),
978-951-42-9118-0 (PDF).

Kansanperinteen ja sanaston tutkimuksesta innostunut Rantsilan kappalainen Christfrid Ganander kokosi 1700-luvun jälkipuoliskolla haltuunsa suurimman osan siihen asti kerätystä kansanrunoudesta. Myöhemmin hävinneet ai-

neistot säilyivät hänen sanakirjansa (julk. Liisa Nuutisen toimittamana 1997) irrallisina säe-esimerkkeinä, joiden pohjalta Matti Kuusi ja Senni Timonen ovat jälleen rekonstruoineet itse runot. Tämän *Suomen kansan vanhojen runojen* täydennysosassa (SKVR xv) julkaistun kokoelman pohjalta Elina Palola on lähtenyt tutkimaan yhtä kielihistoriallisesti keskeistä äännepiirrettä, sananloppuisen k:n esiintymistä. Juuri tähän Gananderin omistakin teksteistä ilmenevään piirteeseen harvalukuiset hänen kielenkäyttöään kommentoineet tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota (ks. esim. Rapola

1965: 234), onhan loppu-*k*:n kehitystä tarkkaan kuvattu niin lukemattomissa murremonografioissa kuin lopulta kattavassa erikoistutkimuksessakin (Itkonen 1966). Lähdekriittisesti vaikeista kansanrunoaineistoista tätä ei juuri ole tutkittu. Työllään Palola on näin vetänyt kielitieteellisen tutkimuksen piiriin sekä erään keskeisimmistä varhaisista suomen kielen harrastajista että varhaisimmat kansanrunomuistiinpanot, joita kumpiakin ovat aiemmin laajemmin tutkineet ainoastaan folkloristit ja kirjallisuudentutkijat (huom. etenkin Hormia 1961 ja Sarajas 1956).

Aivan ideaalina Palolan tutkimuksensa kohteeksi valitsemaa kielenpiirrettä ei kuitenkaan voi pitää. Loppu-*k*:n dialektologia ja kielihistoria ei ole kovin paljon täydennettävissä. Piirteen käyttö ei toisaalta kytkeydy mihinkään runokieleen erityisilmiöihin, sillä se ei vaikuta säkeen tavujen määrään eikä näiden metrisesti relevantteihin ominaisuuksiinkaan.¹ Sananrajaisten assimilaatioiden tavoin loppu-*k* on voinut usein jäädä merkitsemättä ja kuulemattakin, mikä on tehnyt piirteen merkinnästä kirjavaa. Juuri tämä on Palolaa kuitenkin kiehtonut. Yhden ainoan, joskin monissa muotoryhmissä tavattavan piirteen tutkimus on rajannut työn tehtävänasettelultaan kapeaksi. Näkökulmiltaan työ on silti rikas ja parhaimmillaan yllättävän syviä näköaloja tarjoava.

1. Vaikka saneltujen ja laulettujen versioiden välillä ei tässä suhteessa olisi eroa, kuten Palola on edelleen todennut sivulla 48, huomautettakoon, että Räisänen (1998: 164) on eräässä tapauksessa arvellut juuri sanelun tuottaneen kansanrunoihin poikkeuksellisen paljon loppu-*k*:llisia muotoja, sillä saneltaessa ylimääräisiä taukoja on voinut tulla säkeen sisällekin.

Johdantoluvut

Väitöskirjan laajahko johdanto vie lukijan nopeasti kalevalamittaisen kansanrunouden kielen ja kulttuurin keskeisiin kysymyksiin (1.1.1–1.1.2), tämän perinteen keruun alkuun (1.1.3) ja Christfrid Gananderin (1741–1790) elämäntyöhön (1.2), hänen kansanrunokokoelmansa mutkikkaisiin vaiheisiin lopulta (1.2.1) päätyen. Gananderista tehtyä tutkimusta tarkastelemaan lukuun 1.2.2 Palola on koonnut aiempaan tutkimukseen sisältyvät harvahkot tiedot Gananderin kielenkäytöstä. Ei ole tekijän vika, että näistä ei kummoista kuvaa vielä muodostu, sillä vasta Palolahan on keskittynyt tutkimaan juuri Gananderin kieltä. Tekijän olisi silti suonut itse hahmottelevan Gananderin kirjoittamien ja koostamien teosten kielestä hieman kattavamman yleisesityksen ennen siirtymistä loppu-*k*:n merkintään, taustaan ja motivaatioon keskittyvien tutkimuskysymystensä esittelyyn luvussa 1.3 (s. 29–30). Näin loppu-*k*:n merkinnän fonologiset, morfologiset, murremaantieteelliset ja lähdekriittiset lainalaisuudet olisi voitu asettaa osaksi hänen muuta kielenkäyttöään, josta aukeavia selitysmahdollisuuksia ei nyt aina ole hyödynnetty. Luvussa 1.4 tekijä esittelee rekonstruktio teknisesti mutkikkaan aineistonsa ja sen merkintätavat. Johdanto päättyy varhempaa suomalaista filologista tutkimusta ja tutkimuksen käytännön toteutusta esitteleviin lukuihin (1.5.1–1.5.2).

Dispositioratkaisultaan työ on sikäli omintakeinen, että tutkittavana olevien kielenpiirteiden tausta, aineiston kvalitatiivinen analyysi sekä tilastollinen käsittely on kaikki hajautettu omiksi luvuikseen. Ratkaisu on tehnyt luvuista selkeälinjaisia, mutta pirstonut käsitellyt asiat

kovin hajalleen.² Johdantoa seuraavassa laajassa loppu-*k*:ta historiallisesta näkökulmasta tarkastelevassa luvussa 2 taustoitetaan ensin kielihistorialla varsinaisessa tutkimuksessa käsiteltävät muotoryhmät (s. 53–84). Loppu-*k*:n alkuperä eri muotoryhmissä on saatu pelkistettyä valaisevan taulukon muotoon (s. 58). Alaluvuissa esitellään myös kunkin muotokategorian uusinta tutkimusta ja pohjustetaan Ganander-aineistosta esille nousevia ilmiöitä (Gananderin sittemmin satunnaisiksi paljastuviin ”epähistoriallisiin” loppu-*k*-esiintymiin³ kuitenkin vain viitataan). Aiemman tutkimuksen määräästä huolimatta esitys on silti informatiivisen tiivistä, ainoastaan paikoitellen tekijä on sortunut seuraamaan edeltäjiensä tapaa siteerata toisiaan liian tunnollisesti (etenkin alaviitteessä 42). *Kin, kaan* -liitepartikkeleita tarkasteleva luku on muita tuntuvasti laajempi, mutta tässä on ollut enemmän tuoretta tutkimusta selostettavaksi ja tekijän omia kontribuutioita pohjustettavaksi.

Toisen luvun lopulla itse tutkimusaineisto kehystetään loppu-*k*:n käyttöä lähisukukielissä, murteissa ja vanhassa kirjasuomessa esittelevillä jaksoilla (s. 84–99). Inkeröisen murrevariaatio jää hie-man epäselväksi, kun Laanestin (1985: 37–38) sijasta on siteerailtu (s. 85–86) suomalaisten tutkijoiden osin ristiriitaisia näkemyksiä. Suomen murteiden esityksessä Mielikäistä (1981: 261) on taas (s. 87) referoitu niin vauhdikkaasti, että

2. Esim. 1. infinitiivin lativiin muotojen tarkastelu jakaantuu sivuille 68, 93–94 ja 166–173 sekä viiteen sivulla 216–219 esitettyyn taulukkoon, muiden kuin Gananderin muotoja on esitelty vielä muuallakin.

3. Tällaisia ovat *käyteliäk* 'käyteliäs', *nänijk* 'nenihin', *kalunneesik* 'kalunneesi(kin)', *kytkystelyk* 'kytkystellyt' ja *ennek* 'ennen'. Palola on tarkastellut näitä muotoja kokoavasti sivulla 235.

eräistä päijäthämäläisistä pitäjistä on saatu kaakkoishämäläisiä. Tällaiset epätarkkuudet ovat kuitenkin satunnaisia.

Toisen johdantoluvun päätteeksi päästään viimein vanhaan kirjasuomeen, jonka harvahkot loppu-*k*-tapaukset tekijä esittelee (s. 90–91, 96–98). Pääosan luvusta 2.9 vie jo Gananderin omissa teksteissään käyttämien loppu-*k*:llisten muotojen esittely, Gananderin itse kirjoittamat tai kääntämät tekstithän ovat työssä vertailumateriaalina. Sekä sähköisessä että vain painetussa muodossa olevat Gananderin teokset läpi käytyään tekijä on voinut todeta Gananderin käyttäneen myös proosateoksissaan monia muitakin loppu-*k*:llisiä muotoja kuin vain paria kirjallisuudessa pyöriteltä (ks. s. 92), ainokaisina pidettyä esiintymää. Päätteeksi tekijä luo vielä lyhyen silmäyksen varhaisnykysuomeen sähköisten aineistojen pohjalta. Tämä sinänsä tervetullut katsaus (s. 98–99) jää tosin varsin pinnalliseksi, kun pelkkien esiintymätietojen pohjalta käytön yleisyydestä ei hahmotu kuvaa eikä *k*:llisimpien lähteen kielenkäytön syitä pohdita (almanakkakirjoitukset ovat loppu-*k*:ta suosineen Carl Axel Gottlundin käsialaa suurelta osin, Schröterin ja eräiden sanomalehtienkin vastaavat muodot ovat taas kansanrunoutta).

Loppu-*k* Gananderin kansanrunosäkeissä

Gananderin runosäkeiden pariin päästään vasta kirjan kolmannessa luvussa (s. 101–214). Tutkimuksellisesti jakso on työn keskeisin, sillä tässä luvussa on yksityiskohtaisesti analysoitu kaikki Gananderin kansanrunokokoelmasta löytyneet loppu-*k*:lliset muodot. Suurin osa näistä on muodoltaan ja merkitykseltään selviä,

mutta joukossa on paljon muotoja, joiden analyysi ja tulkinta on edellyttänyt paljon työtä. Aineistossa on mm. erikoisia optatiivi- ja refleksiivimuotoja ja yllättävän asuisiksi kehittyneitä liitepartikleita. Kansanrunoista on löydettävissä hyvinkin arkaistisia muotoja, mutta monien muotojen tulkintaa on vaikeuttanut myös se, että ne ovat kopioidessa tai jo muistiin merkittäessä voineet muuntua asultaan. Tekijä on näin joutunut pohtimaan myös kirjurin työn vaikutusta käsi-alan, kopioinnin ja mahdollisen tietoisien editoinnin osalta.

Kielen vaikeaselkoisuuden vuoksi monet oudot muodot avautuvat täysin vasta kontekstissaan yhdessä muun säkeen kanssa kansanrunojen maailman kautta tarkasteltuna ja selitettynä. On kuitenkin toinen asia, vaatisivatko muodoltaan ja merkitykseltään selvät tapaukset niin laajaa kontekstin esittelyä, kuin työssä on tehty. Tämä on tuottanut tekstiin paikoitellen tyhjäkäyntiä, kun itsessään selviä tapauksiakin on kommentoitu (vrt. vaikka esimerkkejä 115 s. 105 ja 128 s. 175). Työn sivumäärä on paisunut, kun kaikki tutkitut *k*:lliset säkeet on systemaattisesti listattu usein vielä laajemmassa säekontekstissa ja säkeiden sisältöä ja kulttuurista taustaa on sanakirja- ja kirjallisuustietojen pohjalta vielä selitetty mahdollisimman kattavasti.

Palolan *k*:llisistä säkeistä laatimat analyysit ovat oppineita ja perinpohjaisia. Niitä lukiessa käy selväksi, että niiden kirjoittaja on todellinen filologi, joka on jaksanut pohtia aiempien tutkijapolvien sivuuttamia muotoja, kunnes ne on saatu vakuuttavasti analysoitua. Hyvä esimerkki tästä on *saisik hyvän tupsun tukkahasak* -säkeen alkavan muodon tulkinta konditionaaliksi karhunpeijaismenojen käytänteiden tuntemisen pohjalta (s. 165).

Parhaat analyysit kertovatkin, millaisia merkityksiä loppu-*k*:n kaltainen triiaalinen tuntuinen yksityiskohta voi taakseen kätkeä, esimerkiksi tekijän selvittäessä *kave*, *kaveh*, *kavet* ja *kavek* -asuisiksi merkittyjen uskomusolentojen nimitysten denotaatioita (s. 198–201). Kansanrunojen maan ja taivaan välillä on paljon selitystä vaativaa, mutta paikoitellen tuntuu kuitenkin siltä, että tekijän selvittäessä säkeistä löytyneitä mielenkiintoisia yksityiskohtia tutkimuksen varsinainen teema unohtuu. Esim. analysoidessaan säkeitä *Ällös tuhma tullukkohon / kävin kanta kelkuttook* (s. 141–143) tekijä eksyy pohtimaan leksikaalisesti kieltämättä kiintoisaa *kävyn kanta* -ilmausta niin perusteellisesti, että hän poikkeuksellisesti unohtaa kokonaan selittää *k*:llisen optatiivimuodon merkityksen.⁴

Vain harvoihin tekijän esittämiin tulkintoihin on faktisesti kuitenkaan huomauttamista. Tekijän sivuilla 166–168 ihmettelemää *vauvvotellak*-infinitiiviä lie nee käytetty puheverbinä, sillä karjalassa tunnetaan ainakin *vauvvostella*-asuinen verbi merkityksessä ’jankuttaa’ (KKS). Abessiivilliseksi tulkitun säkeen [*ime*] *ilman istuitak* (s. 174–175) viimeinen muoto voisi ehkä olla myös 1. infinitiivin alun perin **ite*-vartaloinen refleksiivimuoto, jollaisia on tavattu *u*-vartaloistakin (verbityypistä Koivisto 1990: 101). Kiistatommista abessiiveista olisi voinut hivenen pohtia sekä geminaatalliseksi että *k*-loppuiseksi merkityn *muojuittak*-muodon (s. 178–179) faktisuutta (tai mahdollista hyperkorrektiutta *tAk*-loppuisten muotojen mallin pohjalta, vrt. s. 223).

4. Merkityksistä ks. SMS s.v. *kelkuttaa*. Runojen eroottisia vivahteita tekijä tuntuu joskus muulloinkin väistelleen, jo Gananderin itsensä sanakirjatyössään noudattamaan tapaan.

Kin, *kaan* -liitepartikkeleista Palola on löytänyt Gananderin kansanrunoista (*kkik*), *ik*, *nik*, *hik*, *kAnAk*, *AnAk* ja *Ak* -asuisia muotoja (s. 207–214), joiden analyysi vie eteenpäin Mantilan (1992) aloittamaa vielä Mäkelän (1993) sittemmin esittämän perinteisen kuvauksen uudelleenarviota. Nähdäkseni jotkin niistä Gananderin *k*:llisistä muodoista, joita ei ole voitu osoittaa historiallisen *k*-lopun sisältäviksi (ks. alaviitettä 3), olisi periaatteessa tulkittavissa myös pelkän *k*:n käsitteiksi kuluneiksi *kin*- tai *ko*-liitepartikkelin esiintymiksi (esim. *kalunneesik*, jota Palola onkin verrannut *ik*-asuisiin liitepartikkeleihin, s. 206–207, mutta myös esim. *käyteliäk*, vrt. 201–203, ehkä eräät muutkin muodot). Murteissa *k*-liitepartikkelien levikki on kovin suppea (Mäkelä 1993: 35, 46–47; Itkonen 1966: 272–273), mutta koska vanhasta kirjasuomesta Palola (s. 96–98; vrt. VKS s. v. *-ko*) on tällaisia löytänyt, näitä saattaisi piillä kansanrunoudessakin, jossa liitepartikkeleita on joskus käytetty lauletuissa esitysversioissa myös täytetävuina (Lauerma 2004: 67 alaviite 5). Tarkastellun Gananderin aineiston pohjalta Palolan tulkinnat ovat toki vakuuttavia.

Kvantitatiivista tarkastelua

Luvussa 3.2 päästään aineiston kvantitatiiviseen tarkasteluun. Kansanrunosäkeiden *k*:llisiä muotoja tarkastelevat toistataa sivua läpi kahlanneelle voi tulla yllätyksenä, että perustutkimusaineistoon on sisältynyt ainoastaan 282 loppu-*k*:llista muotoa, näistäkin 50 toisaalta tai toisten täydentäminä (taulukko 2 s. 216). Runokokoelmaan sisältyvistä kaikkiaan 5908 säkeestä löydettyistä vajaan kahdesta tuhannesta loppu-*k*:llisena mahdollisten muotoryhmien esiintymästä 1665 on

merkitty loppu-*k*:ttomiksi. Loppu-*k*:n esiintymistiheys Gananderin runoissa jää siis 14,5 %:iin (s. 219). Vokaaliloppuisia tai muuhun loppukonsonanttiin palautuvia muotoja tekijä tarkastelee ainoastaan tilastollisesti ja vain tässä luvussa. Luvun 3.2 taulukoissa näitä vertaillaan loppu-*k*:llisiin muotoihin äänneasemittain ja säettyypeittäin ryhmitellen. Itkosen (1966) analysoimiin murreaineistoihin verrattuna tulokset ovat osin yllättäviä. Gananderin runokokoelmassa tavataan loppu-*k*:llisena abessiivia 43,2 % tapauksista, allatiivia vain 0,7 % tapauksista. Loppu-*k*:llisten allatiivien harvinaisuus selittyy tosin sillä, että vokaaliloppuisien muotojen lisäksi aineistossa on paljon *n*-loppuisiakin allatiiveja (taulukko 9 s. 223), mitä tekijä ei kuitenkaan korosta. Vertailua muihin sananloppuisiin konsonantteihin olisi voinut muuallakin työssä paikoitellen syventää, sandhiedustuksen vaihteluthan ovat murteissa tavallisia. Lyhyessä alaluvussa 3.2.2 on lähemmin vielä tarkasteltu loppu-*k*:llisten muotojen äänneympäristöittäistä variaatiota, jonka vertailut osoittavat foneettisesti realistiseksi.

Vertailua murteisiin ja lähtöteksteihin

Kolmannen luvun viimeiset alaluvut alkavat koota tutkimuksen kvantitatiivisia tuloksiakin jo yhteen. Luvussa 3.3 tarkastellaan Gananderin säkeiden paikallisuutta eli sitä, mistä päin Suomea Gananderin kokoelmassa olevat *k*:lliset muodot ovat peräisin. Tätä valaisevat kartat löytyvät teoksen lopussa olevista liitteistä (n:o 3–5). Vertailun tulokset ovat varsin odotuksenmukaisia: loppu-*k*:llisiä muotoja näyttää tulleen etenkin sieltä, missä loppu-*k* on pisimpään säilynyt (vrt. liit-

teenä olevat kartat 6–7). Paitsi arkaismi, loppu-*k* on myös provinsialismi. Pieniä eroja myöhempään on kuitenkin havaittavissa. Vielä 1900-luvullakin loppu-*k*:llisina säilyneitten murteitten liepeiltä tällaista edustusta on tavattu myös esim. Pohjois-Pohjanmaalta. Vielä yllättävämmin *k*:llisiä muotoja on myös eteläpohjalaisten murteiden alueelta ja jopa Laatokan Karjalasta ja Karjalan kannakselta, joiden alueelta *k*:n on oletettu kadonneen jo varhain (s. 228–229). Tekijä olettaa loppu-*k*:n voineen säilyä tällaisillaikin alueilla runokielessä, samaten joillain puhujillakin (s. 229–230). Gananderin Vermlannista peräisin olevat *k*:lliset muodot saavat miettimään, olisiko karjalaiseläkin kielialueella loppu-*k*:n kato voinut edetä vieraan kielen vaikutuksesta oletettua myöhemmin ja epäsäännöllisemmin.

Luvussa 3.4 oleva loppu-*k*:llisten muotojen vertailu Hormian (1961) selvittämiin lähdesäkeisiin on tuloksiltaan työn mielenkiintoisimpia. Muutamat säkeet viittaavat Gananderin muokanneen näiden kieltä tuntuvammin – tai sitten oletettua lainaussuhdetta ei ole. Osaan säkeistä Ganander on vähäisten ortografisten muutosten lisäksi taas lisännyt ainoastaan loppu-*k*:ta, mistä piirteestä hän omista kirjoituksistaankin päätellen tuntuu olleen tietoinen. Vertailu paljastaa kuitenkin myös säkeitä, joissa on poikkeuksellisen arkaistisia, muissa lähteissä tuntemattomia muotoja (esim. *alak* 'alle'). Palola (s. 233) olettaakin Gananderilla olleen hallussaan todella vanhaa ja ainutlaatuista, ehkä hänen itse keräämäänsäkin runoaineistoa, jollaisen jäljille Hormia ei päässyt.

Väitöskirja loppuu lyhyeen loppukatsaukseen. Se kokoaa yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset verraten toimivasti, joskin jo hivenen toisteisesti.

Tutkimuksen luonne ja tulokset

Palolan työ on kansanrunoaineiston pohjalta tehty filologinen tutkimus, joka on edellyttänyt perehtymistä sekä kielitieteellisen että folkloristisen tutkimuksen tuloksiin ja menetelmiin. Suppeaa perustutkimusaineistoa on toimivasti analysoitu erilaisia vertailuaineistoja vasten, laajaan tutkimuskirjallisuuteen samalla taustoittaen. Työ tarjoaa vastaukset alussa hahmoteltuihin tutkimuskysymyksiin, mutta nämä olisi voinut asettaa kattavammin myös muiden loppukonsonanttien ja sandhi-ilmiöiden kehityksen yhteyteen. Työn eri kontekstitasojen kannalta ristiriitaisesti loppu-*k*:n tarkastelu on nyt osin jäänyt atomistisen tarkkarajaiseksi, kun taas filologinen taustoitus on ulotettu runosäkeiden kaikinpuolista maailmankuvaa valottavaksi. Dispositioltaan työ on omintakeinen, sanonnaltaan joskus raskas ja hetkittäin toisteinenkin. Lähteiden käyttö on pistokokeitten pohjalta huolellista työtä, joskin satunnaisia virheitäkin on osoitettavissa.⁵ Tehdyt päätelmät on joskus esitetty turhankin varovasti.

Osin hyvinkin kryptisen tutkimusaineistonsa pohjalta Palola on kyennyt osoittamaan, että Gananderin runomuistiinpanoissa on käytetty loppu-*k*:ta selvästi enemmän kuin aikalaisteksteissä, satunnaisia virheitä lukuun ottamatta silti uskottavalla tavalla. Ganander näyttää lisäilleen loppu-*k*:ta vain harvoin, vaikka hän on selvästi ollut tästä kielenpiirteestä tietoinen. Gananderilla osoitetaan myös olleen luultavasti hallussaan

5. Tutkimuskirjallisuuden merkinnässä on tekstissä joissain kohdin pieniä epätarkkuuksia vuosiluvuissa ja esitetyissä sivunumeroissa. Lähdeluettelossa kaikki Tapani Lehtisen tutkimukset ovat menneet hänen väitöskirjastaan (1979) alkaen Pekka Lehtimäen nimiin.

aiemmin tunnettuja vanhakantaisempia, poikkeuksellisen arkaistisia muotoja sisältäneitä tekstejä. Monet oudoilta vaikuttaneet muodot on osoitettu uskotaviksi loppu-*k*:llisten muotoryhmien esiintymiksi, joskin satunnaisuuksia ja virheitäkin osoitetaan löytyvän. Ainoastaan muutamille muodoille olen voinut ehdottaa tekijän esittämistä poikkeavia tulkintoja. Gananderin muotoja analysoimalla tekijä on kiistatta saanut tarkennettua myös etenkin *kin-* ja *kAA*n-liitepartikkelien muotohistoriaa ja Gananderin sanakirjassaan tekemien ratkaisujen taustaa ja luonnetta. Gananderin työ filologina ja hänen kuvaamansa kulttuurisesti mielenkiintoiset ilmiöt saavat myös lisävalaistusta.

Väitöskirjallaan Palola on osoittanut vanhimpienkin kansanrunomuistiinpanojen kielen tutkimisen olevan mahdollista, joskin hyvin työlästä. Moniaalle haaravana tutkimus kertoo, mitä kaikkea fennistiikassa on niin hyvässä kuin pahassakin menetetty, kun kansanrunoaineistot katsottiin kielitieteellisen tutkimuksen kohteiksi soveltumattomiksi. Näin Palolan työ näyttää tietä myös tuleville tutkijoille.

PETRI LAUERMA
etunimi.sukunimi@kotus.fi

Lähteet

- GANANDER, CHRISTFRID 1997 [1786–1787]: *Nytt Finskt Lexicon*. Alkuperäiskäsikirjoituksesta ja sen näköispainoksesta toimittanut Liisa Nuutinen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 676 / Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 95. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- HORMIA, OSMO 1961: *Gananderin sanakirjan lähteet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 271. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ITKONEN, TERHO 1966 [1965]: *Proto-Finnic final consonants. Their history in the Finnic languages with particular reference to the Finnish dialects* 1:1. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 138:1. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KKS = *Karjalan kielen sanakirja*. Kuudes osa. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVI / Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 25. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Suomalais-Ugrilainen Seura 2005.
- KOIVISTO, JOUKO 1990: *Suomen murteiden refleksiivitaivutus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 532. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAANEST, ARVO 1985: *Isuri keele ajalooline foneetika ja morfoloogia*. Tallinn: Valgus.
- LAUERMA, PETRI 2004: *Larin Parasken epiikan kielellisestä variaatiosta*. Suomi 189. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTINEN, TAPANI 1979: *Itämerensuomen verbien historiallista johto-oppia. Suomen avajaa, karkajaa -tyyppiset verbit ja niiden vastineet lähisukukiellissä*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 169. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- MANTILA, HARRI 1992: *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 572. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981: *Etelä-Savon murteiden äännehistoria 1. Konsonantit*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 375. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MÄKELÄ, MATTI 1993: *Suomen murteiden kin ja kaan, kään -liitteet*. Morfologia

- ja leksikko. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 591. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAPOLA, MARTTI 1965 [1933]: *Suomen kirjakielen historia pääpiirteittäin 1*. Muuttamaton jäljennöspainos. Liitteenä oikaisuja ja täydennyksiä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 197. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RÄISÄNEN, ALPO 1998: *Kainuun murteiden äännehistoria II. Konsonantisto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 699. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SARAJAS, ANNAMARI 1956: *Suomen kansanrunouden tuntemus 1500–1700-lukujen kirjallisuudessa*. Helsinki: WSOY.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kuudes osa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Edita 1999.
- SKVR = *Suomen kansan vanhat runot xv*. Runoja Henrik Florinuksen, Kristfrid Gananderin, Elias Lönnrotin ja Volmari Porkan kokoelmista. Toim. Matti Kuusi ja Senni Timonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 685. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1997.
- VKS = *Vanhan kirjasuomen sanakirja. Toinen osa*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 33. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Valtion painatuskeskus.

Kattava esitys suomen ja viron taivutusmorfologian synkroniasta ja diakroniasta

Hannu Remes: *Muodot kontrastissa. Suomen ja viron vertailevaa taivutusmorfologiaa*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 90. Oulu: Oulun yliopisto 2009. 282 s. ISBN 978-951-42-9149-4 (NID.), ISBN 978-951-42-9150-0 (PDF).

Joensuun yliopiston suomen ja viron kielen lehtori Hannu Remes väitteli kesäkuussa 2009 Oulussa. Hänen väitöskirjansa aiheena on suomen ja viron taivutusmorfologian vertailu. Tutkimus liittyy 1980-luvun alkupuolella aloitettuun suomen ja viron kieliopilliseen vertailuun, jota on tehty samaan aikaan Suomessa ja Virossa. Väitöskirjan esityönä voi pitää Remeksen vuonna 1983 julkaise-

maa *Viron kielioppia*, jossa morfologialla oli suuri osuus. Lisäksi hän on käsitellyt suomen ja viron taivutusmorfologiaa lukuisissa artikkeleissaan. Väitöskirjatyon kannalta suuri merkitys on ollut myös sillä käytännön kokemuksella, jota hän on saanut opettaessaan vuosikymmenien ajan suomalaisille viroa.

Suomen ja viron taivutusjärjestelmien kontrastiivista vertailua ei ennen Remeksen tutkimuksia ole tehty. Suomen ja viron äännehistoriallinen vertailu on toki kuulunut suomen ja viron kielen tutkimuksen keskeisiin aihealueisiin aina E. N. Setälän *Yhteissuomalaisesta äännehistoriasta* (1890–1891) lähtien. Sen dispositio ohjasi suomen ja sen lähisukukielten